

Archeologisch onderzoek langs de Vaartstraat te Wielsbeke

Johan HOORNE

Tussen mei en oktober 2005 was het voormalige akker- en weiland tussen de Vaartstraat, de Ooigemstraat en de Bontekoeweg te Wielsbeke het decor van een archeologische opgraving (Figuur 1). Dit onderzoek was noodzakelijk aangezien de West-Vlaamse Intercommunale er een nieuw bedrijventerrein plande, en het archeologisch bodemarchief – de grondverkleuringen en de vondsten die getuigen van vroegere menselijke aanwezigheid – niet ongedocumenteerd zou verloren gaan. Dit artikel handelt over alle aspecten van het project, van aanleiding over vooronderzoek en opgraving tot verwerking en ontsluiting.

I. Wat is archeologie

Voor het verhaal verder gaat, is het misschien nuttig even stil te staan bij het begrip 'archeologie' en vooral wat archeologie in Vlaanderen – en meer specifiek Wielsbeke-Vaartstraat – nu inhoudt.

Ruim genomen vormt archeologie de *wetenschap* die zich bezighoudt met alle mogelijke overblijfselen van menselijke aanwezigheid. Dit heeft zowel betrekking op artefacten – zoals stenen werktuigen en aardewerk – als op grondsporen en muurresten.

Om archeologische resten aan te treffen hoeft men helemaal niet naar het buitenland te trekken. In tegenstelling tot wat vaak wordt vermoed, heeft Vlaanderen een vrij hoog archeologisch potentieel, het is alleen niet altijd even zichtbaar. In de meeste gevallen worden er enkel nog *verkleuringen* van de bodem aangetroffen. Deze duiden op plaatsen waar ooit palen, waterputten of grachten hebben gezeten. Wat er in de vulling van die sporen gevonden wordt, geeft een indicatie van de ouderdom. Helaas gaat het hier vrijwel nooit over volledige potten of gouden sierraden, maar eerder over een paar scherfjes. Een andere, vaak voorkomende misvatting is dat archeologen diep zouden moeten graven. Het loopvlak is gedurende de laatste duizenden jaren grosso modo hetzelfde gebleven. Als we de ploeglaag wegnemen is dat al voldoende om de verkleuringen van de sporen te zien in de ongeschonden moederbodem. Het gaat daarbij enkel om de diepst bewaarde resten, aangezien het toenmalige loopvlak meestal volledig verploegd werd.

Op voorhand is het onmogelijk om te weten wat er zich in de ondergrond bevindt. Alvoor er veel tijd en geld in een opgraving wordt gestoken moet eerst het potentieel van het terrein worden nagegaan. Dit kan met verschillende methodes, zo kunnen aan de hand van luchtfoto's zones met archeologische sporen ontdekt worden. Ook door fieldwalking – over het veld lopen en kijken wat er aan scherven en silexen te vinden is – kunnen archeologische sites ontdekt worden. Iets ingrijpender zijn proefsleuven. Dit zijn eigenlijk mini-opgravingen, waarbij lange stroken op een regelmatige afstand van elkaar onderzocht worden. Dit is de meest ingrijpende methode, maar ook de meest doeltreffende.

Als er uiteindelijk een *opgraving* moet plaatsvinden, dan wordt er vrij systematisch te werk gegaan. Van het geselecteerde stuk wordt de ploegarde afgegraven met een kraan. Hierna wordt het vlak geschaafd met een schop zodat de verkleuringen duidelijker zichtbaar zijn, vervolgens worden ze afgelijnd, gefotografeerd en opgetekend. Na de hoogtemeting wordt er overgegaan tot couperen, waarbij eigenlijk een dwarsdoorsnede gemaakt wordt zodat men de vorm en diepte, de vulling en wat erin zit kan onderzoeken. Opnieuw worden die doorsneden gefotografeerd en getekend. Met een opgraving is de kous niet af, het proces begint nog maar. Tijdens de *verwerking* worden de grondplannen uitgevlooid naar patronen en structuren (bv. gebouwen), worden het aardewerk (en andere artefacten) en de genomen stalen onderzocht, en moet er een synthese gemaakt worden van wat er nu exact is aangetroffen.

Hiermee is natuurlijk nog geen antwoord gegeven op de vraag *waarom* archeologisch onderzoek nodig zou zijn. Als er grondwerken gebeuren zijn die meestal zodanig ingrijpend dat alle archeologische sporen vernietigd worden. Deze sporen zijn echter niet herstelbaar, eens ze weg zijn, zijn ze weg. Vandaar dat archeologen ons erfgoed een waardige stervensbegeleiding pogen te geven.

II. De aanloop

II.1. PLANNEN VOOR EEN NIEUW BEDRIJVENTERREIN

De West-Vlaamse Intercommunale (WVI) plande om op gronden langs de Vaartstraat in te richten als een middengroot bedrijventerrein. Gezien de ingrijpende bodemingrepen die hiermee gepaard gaan is een openbare instelling of bestuur – zoals het WVI – verplicht een archeologisch advies te bekomen bij de bouwaanvraag. Het is de Afdeling Monumenten en Landschappen (AML) van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap die deze aanvragen behandelt. Het gaat om een betrekkelijk groot gebied van circa 8ha met een ligging die een vrij groot potentieel voor resten van vroegere aanwezigheid inhoudt. Aangezien van de site niet bekend was in hoeverre er archeologische resten te verwachten waren, werd geopteerd om alvorens de werken van start gingen een archeologische steekproef te nemen, waardoor er meer zicht zou zijn of een archeologische opgraving noodzakelijk zou zijn of niet.

II.2. ARCHEOLOGISCH PROEFONDERZOEK

Tijdens de winter van 2005 – in februari – werd het volledige terrein dat eigendom was van de WVI onderworpen aan een archeologische steekproef. Deze werd uitgevoerd door archeoloog Sam De Decker van de AML. Verspreid over het terrein werden lange 2m brede sleuven aangelegd op een regelmatige afstand van gemiddeld 15m tot 20m. Door deze test werd van 10 tot 14% van het totale oppervlak reeds een duidelijk beeld verkregen naar aanwezigheid van sporen uit vervlogen tijden.

De test bleek positief uit te vallen, waardoor enkele specifieke zones konden worden afgebakend. In deze zones werden verschillende sporen aangetroffen die wellicht duiden op een grotere site met bewoningssporen, op basis van het schaarse materiaal toen gedateerd in de IJzertijd. Teneinde de archeologische sporen niet zomaar te laten vernietigen werd

besloten om een opgraving op te starten om zo meer te weten te komen over de precieze inkleuring van die resten uit het verleden.

III. Het project ‘Vaartstraat’

III.1. SITUERING

Het archeologisch onderzoek situeert zich *geografisch* gezien op enkele percelen tussen de Ooigemstraat, de Bontekoewegel en de Vaartstraat te Wielsbeke (Figuur 2). De gemeente ligt in West-Vlaanderen, vlakbij de grens met Oost-Vlaanderen. *Bodemkundig* zit de site in een overgangszone tussen lemig zand en zandleem, vlak op een lichtjes verheven oeverrug van de oude Leie.

Archeologisch gezien is de ruime omgeving vrij onbekend. Grootschalige (recente) opgravingen, gekende sites door prospecties, toevalsvondsten uit het verleden... bitter weinig is gekend uit deze regio in West-Vlaanderen. Binnen oostelijk West-Vlaanderen vormt Wielsbeke zeker een blinde vlek op de archeologische kaarten. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat er geen sporen uit het verleden aanwezig kunnen zijn. Temeer daar de ligging van de bedreigde percelen op het iets hogere plateau langs de oude Leie een ideale plaats voor (oude) bewerking en bewoning lijkt. Het proefonderzoek bleek dit te bevestigen.

III.2. KADER

De *financiering* van een archeologische opgraving is in Vlaanderen nog steeds een heikel punt. Alhoewel er een Europees verdrag (verdrag van La Valletta, Malta) uit het prille begin van de jaren '90 stamt die allerlei zaken omtrent de archeologie regelt – waaronder ook de financiering onder het motto ‘de vernierer betaalt’ – is de Vlaamse wetgever er nog steeds niet in geslaagd dat in decreten om te zetten. Concreet heeft dat tot gevolg dat de toestand van de archeologie in Vlaanderen er erg zorgwekkend aan toe is, met een budget dat vergelijkbaar is met iets welvarender dervederelanden. Vandaar dat als er archeologisch onderzoek nodig is, het altijd een beetje zoeken blijft naar fondsen.

Gelukkig kon er via onderhandelingen geleid door Sam De Decker (AML) toch tot een *samenwerkingsverband* met verschillende partners opgestart worden. Gedurende vijf maand – later verlengd met een maand initiële basisverwerking – nam de gemeente Wielsbeke projectarcheoloog Johan Hoorne in dienst. Van een iets kleinere, maar toch erg substantiële grootteorde was de bijdrage van de West-Vlaamse Intercommunale die de kosten voor het graafwerk van de kraan voor zich nam. Het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) leverde dan weer een deel van de benodigde materialen en 2 tot 4 veldmedewerkers gedurende ongeveer één derde van de tijd. Tijdens de opgraving kon er gelukkig gerekend worden op redelijk wat vrijwilligers, zowel studenten archeologie als afgestudeerden van de Universiteit Gent. Toen er nood was aan een budget voor het grondig kunnen onderzoeken van één van de waterputten, sprong de heemkundige kring ‘Juliaan Claerhout’ gelukkigerwijs op de trein, de kring wordt daarvoor volledig gesubsidieerd door de provincie West-Vlaanderen. Het mag duidelijk zijn dat de opgraving er niet kon komen zonder de inbreng uit verschillende hoeken, elk van de partners was onontbeerlijk om het terreinwerk tot een goed

einde te brengen. Hierbij lijkt het ook gepast om eenieder van de betrokkenen te bedanken, niet in het minst de vrijwilligers die vaak door weer en wind een handje toestaken.

De *termijn* waarbinnen dit alles moest gebeuren werd zo ingesteld dat de geplande werken en verkoopstermijnen niet in gedrang kwamen, niettemin gaat het toch om een noodonderzoek. Er kon gestart worden begin mei 2005, en gedurende 5 maand – tot en met september – werd er op de site gewerkt.

De *verwerking* was en is nog steeds een ander paar mouwen. Slechts in uitzonderlijke gevallen krijgt een projectarcheoloog voldoende tijd om de resultaten van een opgraving uit te werken. Na de opgraving werd nog één maand uitgetrokken om de primaire informatie – zoals het dagboek, de foto's, en plannen – in orde te krijgen, maar daarmee is het eigenlijke verwerken – aardewerk bestuderen, sporen identificeren en linken aan elkaar, synthetiseren, en dergelijke meer – nog niet begonnen. Deze tijdopslopende activiteiten moeten gebeuren tijdens de vrije tijd van de projectarcheoloog, vandaar dat er nu, een jaar na de opgraving, nog steeds geen sluitende chronologische synthese is. Voor de vondstdeterminaties kon gerekend worden op de hulp van personeel van de Universiteit Gent, en het VIOE West-Vlaanderen ondersteunde de praktische uitvoering, zoals het wassen en nummeren van de vondsten. Voorlopig is het ook nog wachten op een ¹⁴C-datering op hout afkomstig uit de waterput, op kosten van de heemkundige kring die daarvoor steun ontvangt van de provincie West-Vlaanderen. Er zijn natuurlijk nog heel wat stalen van verschillende sporen genomen, waarop heel wat post-excavationonderzoek mogelijk is, maar waarbij het nog niet duidelijk is of er nog iets mee zal gebeuren. Het is wel belangrijk erop te wijzen dat dit een voorlopige synthese is waar dateringen of interpretaties nog vernaauwd of gecorrigeerd kunnen worden.

Reeds tijdens de opgraving was er ook oog voor *ontsluiting* naar een groter publiek. Er werd bijvoorbeeld de website gemaakt die regelmatig nieuwe nieuwsbrieven de wereld instuurde, zodat de resultaten als het ware gelijklopend met het onderzoek – dus met wat gevonden werd – bekendgemaakt werden. Na afronding van het terreinwerk werd in maart 2006 te Wielsbeke een lezing gepresenteerd met als doel de voorlopige resultaten aan pers en bevolking voor te stellen. Dit artikel vormt een voorlopig sluitstuk, maar het wordt gepland om de website (<http://users.telenet.be/johanhoorne/vaartstraat>) op termijn om te vormen tot een digitaal archief van het onderzoek.

Door de timing van de opgraving en het vruchtvol samenwerkingsverband wordt gedacht dat er ter conclusie kan gesteld worden dat economische ontwikkeling en een duurzame zorg voor het archeologisch erfgoed perfect hand in hand kunnen gaan.

III.3. METHODE

Na het vooronderzoek werd door Sam De Decker (AML) een evaluatie gemaakt naar het toekomstige archeologisch onderzoek. Daarbij werden drie zones afgebakend waarbij één ervan (circa 1ha, zone A) sowieso volledig opgegraven diende te worden, de twee andere (samen ongeveer 1ha, zone B en C) moesten nader onderzocht worden of het al dan niet de moeite loonde deze ook volledig op te graven (Figuur 3). Deze vaststaande factoren bepaalden voor een groot deel de planning en uitvoering van de opgraving. Ook een praktisch probleem – de ligging van de afgegraven aarde – speelde een grote rol.

In een eerste fase werden twee vlakken (I en II) van ongeveer 25 à 30m bij 100m in zone A opengelegd voor onderzoek. Vervolgens werd in zone B vlak III aangelegd, die ongeveer 85 bij 35m mat. Na opgraving hiervan werden resterende vlakken IV, V en VI in zone A met de kraan afgegraven. Gelijktijdig met het openleggen van vlak VI, werd zone C uitvoerig herbekeken met extra proefsleuven, ditmaal om de 8m. Toen opgemerkt werd dat er zich ook sporen bevonden buiten de door Sam De Decker geselecteerde zones werd besloten om ook hier extra zoek sleuven aan te leggen, wat bijna het gehele terrein besloeg. Tot slot werden vlakken VII (zone C) en VIII (zone B) als ultieme controle opgegraven (Figuur 4). Hoe opgravingen precies in zijn werk gaan kon u reeds nalezen in het inleidend archeologisch hoofdstukje.

In de fase van het project werd in totaal 1,4ha vlakdekkend opgegraven en een bijkomende 1,6km sleuf getrokken, wat gelijkstaat met nogmaals 1/3^e ha. De resultaten bewijzen dat deze ingreep geen overbodige luxe was,

IV. De resultaten

IV.1. BODEMKUNDIGE SPOREN

Na het afgraven van de ploeglaag komen heel wat verkleuringen in de moederbodem te voorschijn. Deze verkleuringen zijn niets meer of minder dan verstoringen van de ondergrond, maar kunnen zowel veroorzaakt zijn door mens als plant of dier. Archeologen zoeken praktisch exclusief naar de antropogene sporen, met andere woorden, verstoringen aangebracht door de mens. Toch zijn er heel wat andere verkleuringen in de bodem die eveneens opgemerkt (en soms geregistreerd) worden. Graafdieren zoals mollen, konijnen en dassen verstoren de bodem op middelmatige schaal, zonder een verregaande impact voor de ruimtelijke interpretatie van een archeologische site. Vaak maken ze de antropogene sporen wel moeilijker 'leesbaar', omdat ze de aflijning van zo'n spoor doorwoelen. Voor kleinere diertjes, zoals regenwormen geldt hetzelfde maar op nog kleinere schaal. De grotere verstoringen met een veel grotere invloed op de ondergrond zijn zogenaamde 'windvallen' (Figuur 5). Dit zijn grondverkleuringen die ontstaan door het omvallen van een boom, door een storm of windhoos, en het losrukken van de grond door de wortelmasse. De vorm en eigenschappen zijn zeer karakteristiek en daardoor goed te herkennen. Te Wielsbeke komen ze erg veel voor in het oostelijk deel van vlak A.

IV.2. STENEN ARTEFACTEN

De oudste aangetroffen resten van menselijke aanwezigheid zijn losse stukken vuursteen ontstaan door bewerking. Het gaat dus enkel om silex objecten – soms als werktuig gebruikt – zonder duidelijke grondsporen uit de betreffende periode. Ze werden ofwel als losse vondst geregistreerd, gewoon afkomstig uit de ploeglaag, ofwel als afkomstig uit een jonger spoor. In dat laatste geval spreken we van intrusieve of residuele vondsten. Als een artefact intrusief is, wil dat zeggen dat ze niet in dat spoor thuishoort en daar later is in terechtgekomen, bijvoorbeeld door dierlijke activiteit. Is een artefact residueel dan wil dat evenzeer zeggen dat het niet in het spoor thuishoort maar om een andere reden : het was reeds aanwezig in de

gelijktijdige omgeving van het spoor en is zo in de vulling geraakt. Stenen voorwerpen kunnen meestal niet an sich gedateerd worden tot op specifieke periode. Archeologen bekijken vooral de totaliteit van een zogenaamd vondstcomplex en zijn onderlinge verhoudingen van bepaalde soorten artefacten, naast gidsfossielen – typische werktuigen uit een specifieke periode. De vondsten uit Wielsbeke (Figuur 6) zijn dermate verspreid en laag in aantal dat er weinig zinnige uitspraken over ouderdom te doen zijn. Het is wellicht interessanter voor de lezer op enkele stukken in te zoomen, dan niet onderbouwde hypothesen te poneren.

Een eerste stuk, een van de eerste vondsten, was een mooi stuk erg donkere vuursteen (Figuur 7). Het gaat om een simpele afslag (ongeveer 6cm lang en 2,5cm breed) van een superieure kwaliteit. Het is net dit laatste aspect dat kan doen vermoeden dat het stukje mogelijk afkomstig is van een ver vervlogen verleden. In het Mesolithicum (9000/8500 tot 5500/4300 v.C.) gebruikte men grotendeels andere grondstoffen, net zoals in de daaropvolgende periodes zoals het Neolithicum en de Bronstijd (tot 800/750 v.C.). Het is echter onmogelijk deze hypothese harder te maken dan deze opmerking. Het artefact werd aangetroffen in een percelingsgracht uit de Late IJzertijd of Vroeg-Romeinse periode (100 v.C. – 100 n.C.).

Het tweede stuk is een fragment van een werktuig (Figuur 8). Het gaat om de achterkant – of de hiel – van een gepolijste bijl waarbij het grootste deel vanaf de snede is afgebroken, mogelijk tijdens gebruik. Dergelijke gepolijste bijlen zijn zeer gekend en stammen uit het Neolithicum (5500/4300 tot 2100 v.C.). Ze worden vaak in verband gebracht met het ontginnen van de bossen en woeste gronden voor de eerste landbouw. De kenmerken van de bijl doen vermoeden dat het om een Laat-Neolithisch (of Bronstijd) exemplaar zou kunnen gaan. Ook dit artefact werd gevonden in een gracht uit de eerste eeuwen rond het jaar 0. Wellicht vonden de lokale bewoners van toen het fragment en belandde het uiteindelijk in de grachtvulling.

Samenvattend voor de vroegste vondsten te Wielsbeke – Vaartstraat kunnen we kort zijn : de gevonden stukken duiden erop dat er weliswaar aanwezigheid was, maar in erg beperkte mate. De stukken zijn zo laag in aantal dat er geen duidelijke datering mogelijk is, bovendien gaat het om losse of intrusieve vondsten die erg verspreid zijn over de site.

IV.3. RESTEN VAN DE OVERGANGSFASE LATE IJZERTIJD – VROEG ROMEINSE PERIODE

A. Nederzettingssporen

De eerste echte grondsporen aangetroffen op de site stammen uit de eerste eeuwen voor en na het begin van de jaartelling. Het is naar aanleiding van deze vondsten dat er besloten werd een vervolgpriject aan het proefonderzoek te breien, ze komen dan ook het meeste voor op de site. Er zijn twee grote concentraties van bewoningssporen uit deze overgangsfase van Late IJzertijd naar Vroeg-Romeinse periode, geografisch gescheiden door de reeds aangelegde weg. De eerste zone is zone A waar in vlakken I, II, IV en V allerlei structuren en sporen werden aangetroffen, hiernaar zal blijven verwezen worden als zone A. De tweede zone waarin de desbetreffende periode werd aangetroffen was in vlak III en sleuven in die omgeving, daarnaar wordt nog steeds gerefereerd als zone B. Deze twee zones zullen apart besproken worden aangezien ze onmogelijk aan elkaar te linken zijn, noch chronologisch noch geografisch (Figuur 9).

A.1. ZONE A

Deze zone bevat maar liefst vier volledige vlakken – vlak I, II, IV en V – en beslaat zowat 1ha vlakdekkend onderzoek. Ze situeert zich in de meest zuidelijke hoek van het terrein gelegen ten noorden van de pas aangelegde weg, landschappelijk nog net iets hoger dan de rest van dit gedeelte van de site. Hier werd het onderzoek oorspronkelijk begonnen, waarbij talrijke verschillende spoortypes aan het licht kwamen (Figuur 10).

Grachten

Verschillende grachten doorsnijden de zone volgens een min of meer haaks patroon – met hier en daar een uitzondering. De algemene oriëntering is ONO-WZW en NNW-ZZO, waarbij een gracht een afwijking vertoont op die laatste as en iets meer naar het noorden afbuigt. Het gaat om lange rechte tracés, waarbij de bewaarde diepte varieert van luttele centimeters tot een halve meter. Blijkbaar zijn er twee toonaangevende grachten die min of meer parallel met een tussenafstand van ongeveer 10m van elkaar liggen. Beiden vertonen ze een onderbreking in hun verloop van ongeveer 1 tot 2m, en aangezien deze intentioneel zijn, gaat het wellicht om openingen of doorgangen. Ten noorden van deze twee grachten bevinden zich geen andere sporen meer. De meest noordelijke gracht (A) bestaat langs zuidelijke zijde blijkbaar uit twee verschillende grachten die samenkomen, mogelijk werd ze dus hergraven met een lichtjes afwijkende ligging.

Haaks op deze twee hoofdgrachten georiënteerd beginnen er een aantal andere grachten, die niet perfect aansluiten, maar eveneens een opening van een tweetal meter laten. Eén gracht (C) haaks op de gracht A oversnijdt zo de tweede gracht (B). De meeste noordelijke aansluitende gracht (D) van die tweede parallelle gracht krijgt nog een haakse aansluiting (E) in de buurt van de zuidelijke sleufwand. Een tweede oversnijding in het grachtensysteem bevindt zich hier eveneens vlakbij, het gaat om dezelfde lichtjes anders georiënteerde gracht (C) die ook de tweede parallelle gracht sneed. Ook op de meest zuidelijke haakse gracht (F) – of liever waar deze stopt – beginnen een aantal haakse greppels (G en H).

Het is duidelijk dat de verschillende oversnijdingen duiden op een meerfasigheid in het systeem. Enkele fragmenten van de aangetroffen vondsten zouden dit kunnen staven. In het blijkbaar ‘oudste’ systeem, met duidelijk haakse oriëntering (grachten B, D en E), werd een typische La Tène-pot aangetroffen (Figuur 11), die wellicht met veel kans dateert in de Late IJzertijd, terwijl in het ‘jongste’ systeem, met lichtjes afwijkende oriëntering (ofwel grachten A en C), een Vroeg-Romeinse importkruik werd aangetroffen. Ook andere gegevens lijken deze interpretatie te bevestigen, zoals het voorkomen van een waterput op het tracé van het zogenoemde ‘oudste’ systeem (gracht D). De haakse gracht F blijkt los te staan van deze systemen, dus het is niet uit te maken tot welke periode ze nu behoort.

Paalsporen

Verspreid binnen de omgrachte zones bevinden zich enkele clusters met paalsporen. In enkele gevallen kunnen in deze sporenclusters ook structuren herkend worden. Deze herkende gebouwtjes zijn te Wielsbeke – Vaartstraat in alle gevallen zogenaamde vierpalige

'spiekertjes'. Dit zijn kleine gebouwtjes die dienen als opslagplaats voor graan of hooi. In grondplan hebben ze een rechthoekige tot vierkante vorm, met zijden die variëren rond de 2,5m. In twee gevallen (structuur I en J) liggen deze schuurtjes vlakbij een in oriëntatie overeenstemmende gracht (respectievelijk gracht C en D), mogelijk is dit ook een aanwijzing naar gelijktijdigheid. In het zuiden van vlak II werd een zone met grote paalspoor aangesneden, in totaal kwamen 3 spiekers aan het licht (structuren K, L en M). Andere paalsporenconcentraties herbergen geen gebouwen, toch toont de verhoogde concentratie in bijvoorbeeld cluster N aan dat ook daar zeker menselijke activiteiten plaatsgevonden hebben.

Aardewerk werd er in de paalsporen praktisch niet aangetroffen, dus een datering is problematisch. Gezien de vulling, kleur en ligging wordt verondersteld dat het eveneens om sporen uit de overgangsfase Late IJzertijd – Vroeg-Romeinse periode gaat. Deze sporen aan de specifieke fases vastgesteld bij het grachtensysteem te koppelen, is eveneens niet evident. In twee gevallen – structuren I en J – komen de oriëntaties overeen met respectievelijk grachten C en D en dus de jongste en oudste fase. Voor de rest van de structuren en clusters bestaat er geen duidelijkheid.

Kuilen

Vooraf de bijna afwezigheid van dit klasse sporen is opvallend, slechts drie structuren blijken kuilen te zijn. De eerste (O) ligt vlakbij structuur J, en is rond van vorm met een doorsnede van ongeveer 1m. De wanden zijn recht en de bodem, op circa 40cm diepte, is vlak. De vulling bevatte redelijk wat houtskoolstippen. Op basis van deze vormelijke kenmerken, wordt verondersteld dat deze kuil een silo was, en diende voor de opslag van zaaigoed. De ligging vlakbij een graanschuurtje of spieker is niet onbelangrijk. De andere twee kuilen zijn waterputten

Waterput A

De eerste aangetroffen en onderzochte waterput (P) bevond zich in het uiterste zuiden van vlak I, en werd herkend als een donkere ovalen verkleuring met diameters van 3,5 bij 2,5m. Door de grootte en de vulling werd onmiddellijk verwacht dat het om een waterput zou gaan. Uit de dwarsdoorsnede (Figuur 13) kon afgeleid worden dat het spoor ongeveer 1,5m diep zat en een asymmetrisch profiel had. Dit profiel had langs een zijde een zeer glooiende insteek, terwijl dat langs de andere kant erg steil was. Op de bodem, ongeveer net aan de permanente grondwatertafel, werd een recht lijntje erg organisch materiaal aangetroffen, wellicht een vergane plank. Voor de rest zijn er geen sporen van beschoeiing – ofwel versteviging van de wanden – te bespeuren. De voor een waterput ondiepe uitgraving, het ontbreken van een deftige beschoeiing en de langs één zijde glooiende insteek doen vermoeden dat het spoor gebruikt werd als drenkpoel, een plaats waar het vee werd gelaafd. In de gelaagde vulling werd slechts één scherfje in prehistorische techniek gevonden, en kan dus perfect aansluiten bij de vooropgestelde datering van de rest van de nederzettingssporen.

Waterput B

Waterput B werd iets later ontdekt in hetzelfde vlak (Q), ten zuiden van de eerste waterput en pal op gracht D. Opnieuw ging het om een grote ovaal met een maximale doorsnede van 5m. De structuur werd onderzocht tot vlak boven de grondwatertafel, een 1.7m onder het

opgraafvlak, waar ze in het grondvlak toch nog steeds een cirkel van 2,5m in diameter was. Bovendien werden al wat afdrukken van houten planken gezien (Figuur 14).

Door het grondwater kon de structuur echter niet grondig onderzocht worden. Gelukkig was de lokale heemkundige kring 'Juliaan Claerhout' bereid de kosten van een groep en grondbemaling op zich te nemen, waardoor het onderzoek toch op een wetenschappelijk verantwoorde wijze kon voortgezet worden. Speciaal hiervoor werd dan ook een subsidie van de provincie West-Vlaanderen aangevraagd en verkregen.

Al spoedig werd duidelijk dat er heel wat meer hout bewaard was dan in waterput A en dat de structuur ook heel wat dieper was uitgegraven, namelijk tot 3,5 m onder het loopniveau. Helaas kwam ook snel aan het licht dat uit het verzamelde hout niet echt een duidelijke beschoeiing te distilleren viel (Figuur 15). Wellicht is de waterput door de druk ingezakt en daarna voor recuperatie van hout half afgebroken geworden. De aanwezigheid van redelijk wat horizontale planken die in sommige gevallen nog boven elkaar zaten, en het feit dat er redelijk wat planken gelijke en regelmatige afmetingen hadden (rechthoekige van een kleine meter lang) doet mogelijk vermoeden dat de oorspronkelijke bekisting vierhoekig van vorm was bestaande uit horizontaal liggende planken verstevigd in de hoeken door verticale elementen. Dit is natuurlijk niet bewijsbaar, vandaar dat het aangewezen blijft voorzichtig te zijn.

De datering is opnieuw problematisch, gezien aardewerk volledig ontbreekt. Gelukkig is er wel een duidelijke stratigrafische aanwijzing, aangezien een stuk van de gracht D gedempt werd en de waterput daarin werd uitgegraven wil dit zeggen dat de put alvast jonger is dan de gracht, maar dat de gracht nog (deels) zichtbaar of in gebruik moet zijn geweest. Wellicht hoort de waterput bij de rest van de nederzettingstructuren die reeds werden aangetroffen. Ondertussen is ook een exacte datering in de maak door het ¹⁴C-onderzoek dat eveneens door de heemkundige kring, met steun van de provincie, gefinancierd wordt.

Nederzetting of landbouwactiviteit?

In zone A zijn tal van nederzettingssporen aangetroffen, maar betekent dit dat er nu daadwerkelijk een nederzetting werd aangetroffen? Alhoewel er duidelijke resten zijn van de menselijke aanwezigheid op de site, waaronder enkele gebouwtjes en 2 waterputten is het toch moeilijk te spreken van een nederzetting. De verspreiding van de verschillende sporen is te groot en er ontbreekt een duidelijke woonstructuur zoals een hoofdgebouw. Het grachtensysteem en het voorkomen van schuurtjes doet vermoeden dat het eerder om een terrein met zijn inrichtingssystemen als akker- of weiland gaat. Deze fenomenen – of ook wel offsite-structuren genoemd – zijn tot voor kort erg slecht gekend in de Vlaamse archeologie. Nu er sinds kort meer grootschalig onderzoek gevoerd wordt, zullen deze fenomenen beter verklaard kunnen worden en zal een precieze afbakening van het begrip nederzetting en het begrip offsitestructuur mogelijk zijn. Voorlopig zijn de vondsten van zone A te classificeren onder offsitestructuren en –systemen, belangrijk voor het begrip hoe de mens zijn landschap rond zich waarnam, vormgaf en gebruikte voor zijn dagdagelijkse activiteiten waaronder akkerbouw en veeteelt.

A.2. ZONE B

Deze zone bestond aanvankelijk enkel uit vlak III – ongeveer 35 bij 80m groot – maar werd na het onderzoek op zone A en B aangevuld met proefsleuven ten zuiden en ten oosten van dit vlak. Als allerlaatste sleuf werd vlak VIII opengelegd naar aanleiding van een mooie vondst in proefsleuf LV, maar daarover leest u later meer. Ook in deze zone werden een aantal indicaties van bewoning aangesneden en onderzocht (Figuur 16).

Grachten

Alhoewel de drie aanwezige grachten (A, B en C) op de grondplankening direct in het oog springen, was dat op het terrein zelf helemaal niet zo. De vulling van de erg brede grachten tekende zich aanvankelijk slechts erg vaag af, de reden zou pas achteraf blijken, maar gelukkig werden deze toch herkend op het terrein.

De drie grachten zijn vrij verschillend van hun tegenhangers in zone A. Een eerste grote verschil is dat ze elk minstens 1,5 tot zelfs 3,5m breed zijn en eveneens vrij diep werden uitgegraven met een maximaal geconstateerde diepte van 1,5m (Figuur 17). Het tweede verschil is het eerder onregelmatige voorkomen, de grachten slingeren lichtjes in een min of meer rechtlijnig verloop. De opvulling van deze gracht is vrij verschillend op bepaalde plaatsen, alhoewel toch kon worden opgemaakt dat er een gebruiksfase moet zijn geweest die onderaan een kleilig en donkergrijs pakket heeft achtergelaten. Meestal zit direct daarop een dikke laag versmeten grond die lichter grijs is en waaruit de meeste vondsten komen. Als bovenste pakket werd versmeten moederbodem gebruikt, soms afgewisseld met zones waarin het bovenliggende zandig pakket was ingezakt. In het vlak liggen de drie grachten vrij parallel met een tussenafstand van gemiddeld 5, met maximaal 8m en minimaal 4m, bedraagt. Vlakdekkend konden de grachten over 80m lengte gevolgd worden. De meest westelijke gracht vertoont mogelijk een afsplitsing richting westen, maar gezien de nabijheid van de sleufwand was dit niet exact achterhaalbaar. De oriëntatie is NW-ZO. Door middel van proefsleuven werd het verder verloop naar het zuiden onderzocht en kon dit voor een bijkomende 50m aangetoond worden. Verder noordwaarts was het terrein ongeschikt voor onderzoek door het reeds aangelegde bekken en de bergen grond die ervan afkomstig waren.

Aangezien deze grachten veruit de meeste vondsten van de opgraving opleverden was de datering ook het minst problematisch. Voor onderlinge chronologie ligt de situatie anders. Aangezien er geen onderlinge oversnijdingen zijn, kan er geen relatieve chronologie worden opgesteld. Het aardewerk bevatte voornamelijk fragmenten van handgevormde kookpotten en een bijna volledig profiel van een kleiner potje (Figuur 18). Enkele van deze scherven vertoonden ook vormen van versiering, zoals kamstrepen en spatelindrukken. Opnieuw is dit materiaal typische voor de eerste eeuw voor en na onze jaartelling.

Paalsporen

Verspreid over gans vlak III liggen enkele paalsporen, soms de gracht oversnijdend. Er valt echter een clustering (D) op in de noordelijke helft van de zone. Een twintig tot dertig paalsporen bevinden zich in een zone van grosso modo 20 bij 10m, waarbij er nog enige lineairiteit blijkt voor te komen. Mogelijk kan in een deel van de paalsporen een gebouw herkend worden (Figuur 19). Een onregelmatige rij paalsporen met een lengte van 15m

situeert zich parallel en westelijk van ongeveer 3 paalsporen die eveneens een rij vormen – met telkens 7,5m tussen – op een 2,2m van die eerste rij. Nogmaals 2,2m verder bevindt er zich in lijn met de twee meest zuidelijke paalsporen van de respectieve rijen nog een paalspoor. Deze zou de mogelijke aanzet kunnen zijn de westelijke rij paalsporen gespiegeld ten opzichte van de tweede rij. Er zijn echter geen paalsporen. Helaas was het net op deze strook dat de kraan in een onbewaakt moment te diep is gegaan, wellicht door de nabijheid van de zachtere grond van de grachtvulling. Een derde parallelle rij palen is dus mogelijk, indien deze is weggegraven door de kraan, het kan evenwel zijn dat er helemaal geen paalsporen aanwezig waren, een onoplosbare vraag. Met die derde rij zou er een plattegrond bestaande uit twee wanden en één middenrij van drie zwaardere paalsporen ontstaan, met een lengte van 15m en een breedte van 4,5m. De tweeschepige constructie is gezien zijn afmetingen een hoofdgebouw. Helaas zijn er geen scherven aangetroffen in de paalsporen, toch doet de vulling vermoeden dat het alvast oude sporen zijn, en kunnen ze ook gelinkt worden aan de Late IJzertijd / vroeg-Romeinse fase. Uit de ligging kan ook niets afgeleid worden wat betreft relatieve chronologie, er kan enkel vastgesteld worden dat er ogenschijnlijk geen oversnijdingen zijn en dat het mogelijke gebouw dezelfde oriëntering heeft.

Hutkom

Vlakbij de concentratie van paalsporen bevond zich nog een grote rechthoekige verkleuring op de meest oostelijke gracht (E). De 3 bij 3,5m grote structuur bestaat uit een aantal sporen (Figuur 20). Bovenaan was enkel de rechthoekige verkleuring duidelijk, maar bij verder onderzoek bleek dat er in de vier hoeken telkens een dieper gefundeerde paal aanwezig was, met een bijkomende paalspoor in de westelijke korte zijde en aan de zuidoostelijke hoek. Tussen deze palen bevond zich een ovalen kuil met zijn diepste punt tegen de oostelijke zijde. Deze structuur is te interpreteren als een zogenaamde 'hutkom', ofwel een gebouwtje deels ingegraven in de bodem die diende voor artisanale activiteiten zoals weven of smeden.

De vondsten die aan de structuur kunnen toegeschreven worden sluiten perfect aan met de vondsten uit de drie grachten. De hutkom oversnijdt echter één hiervan en is daarom duidelijk jonger. Deze oversnijding en de vondsten tonen duidelijk aan dat er ook in dit vlak sprake is van minstens twee verschillende occupatiefases binnen de overgangperiode Late IJzertijd / vroeg-Romeinse periode.

Alhoewel er al meerdere hutkommen gekend zijn in Vlaanderen, stammen deze meestal uit de vroege Middeleeuwen, met enkele voorlopers in de laat-Romeinse periode. Deze structuur zou dus kunnen de oudste gekende hutkom in Vlaanderen vormen, een unieke vondst met andere woorden.

Kuilen

Ten zuidwesten van de palencluster en de hutkom liggen twee sporen iets meer geïsoleerd, het gaat om kuilen. Het eerste exemplaar is een relatief kleine rechthoekige kuil met zijden van ongeveer 0,5m (F). De vulling is erg gebioturbeerd – verstoord door dieren en planten – maar houtskoolrijk. Vondsten zijn erg schaars en kunnen de ongekende functie niet verduidelijken.

Het tweede exemplaar is groter dan voorgaand spoor (G). Het gaat eveneens om een rechthoekige constructie die 1 bij 2m meet. De structuur werd ook betrekkelijk diep – of toch dieper dan de andere kuil – aangelegd. De vlakke bodem bevindt zich op ongeveer een 0,4 tot 0,5m onder het opgraafvlak (Figuur 21). Een merkwaardig aspect aan deze kuil zijn de wanden die afgelijnd zijn door een erg dun en onduidelijk houtskoolrijk bandje, zou het kunnen dat ze werden afgezet met planken? Dergelijke methodes zijn gekend en meestal worden de kuilen dan geïnterpreteerd als voorraadkuil of keldertje. Het aardewerk is vergeleken met de meeste andere grondsporen toch goed vertegenwoordigd en plaatst deze kuil in dezelfde fase als de grachten en de hutkom.

Zone B : een mooie oogst

De balans voor vlak III is bijzonder positief te noemen voor deze periode. Vondstrijke grachten, een mogelijk hoofdgebouw en de vermoedelijk vroegste hutkom in Vlaanderen springen ongetwijfeld het meest in het oog.

A.3. BEWONING UIT EERSTE EEUW VOOR EN NA HET BEGIN VAN DE JAARTELLING

De gecombineerde resultaten van zone A en B van de overgangperiode Late IJzertijd / vroeg-Romeinse periode vormen het gros van het archeologisch onderzoek. Alhoewel deze twee grote zones geografisch niet te verbinden zijn door de reeds uitgevoerde wegenwerken moeten ze toch, gezien hun gelijktijdige datering als één blok worden beschouwd. Een bijkomend probleem is het voorkomen van twee duidelijk verscheiden fases in het perceleringssysteem van zone A en de aanwezigheid van twee verschillende occupatieperiodes in zone B, zonder dat die onderling met elkaar kunnen gelinkt worden. Is het mogelijk dat alvast tijdens één fase er een gebouw met omringende structuren aanwezig was op zone B en dat één van de fases van zone A het landbouwareaal daarvan vormde? Het blijven vooral nog open vragen, die naar analogie met andere sites zullen moeten onderzocht worden.

B. Begravingen

Naast de indrukwekkende reeks sporen die een duidelijke bewoning bewijzen op het onderzoeksgebied zijn er eveneens een aantal sporen die ook de begravingcultus belichten, weliswaar in minder dense verspreiding (Figuur 22).

De eerste twee ontdekte sporen waarvan onmiddellijk het vermoeden rees dat het om zogenaamde brandrestengraven zou gaan, bevonden zich vlakbij – of liever vlak in – de grote sporenconcentratie in het noorden van vlak III twee erg houtskoolrijke kuilen. Spoor III.4 was een rechthoekig spoor van ongeveer 1,1m bij 1m (Figuur 23a en 23b). De vulling zag grotendeels zwart, behalve de westelijke hoek die vrij zandig bleek te zijn, hier en daar hadden mollen dwars door de vulling gegraven, wat verraadde dat deze niet erg recent konden zijn. Dergelijke sporen worden erg zorgvuldig opgegraven, aangezien vermoede begravingcontexten erg belangrijke maar kleine – en gemakkelijk te missen – aanwijzingen bezitten. Concreet wordt een dergelijk rechthoekig spoor verdeelt in vier ongeveer gelijke kwadranten en worden die zo laag per laag verdiept zodat er uiteindelijk twee dwarsdoorsnedes en verschillende horizontale grondplannen worden bekomen. De bodem was erg ondiep bewaard, slecht een tiental cm onder het opgraafvlak. In de vulling werd naast heel wat houtskool zelfs een blok zwaar verbrand hout ontdekt. Ook verschillende botsplinters

die eveneens zeer zwaar verbrand zijn werden aangetroffen, deze illustreren duidelijk dat het weldegelijk om een begravingcontext gaat. Ook bijgiften ontbraken niet, centraal in de kuil werd de helft van een zwaar verbrande en kapotgesprongen kom in aardewerk gevonden, daarnaast ook een randscherfje van een mogelijke imitatie van een terra sigillata-bekertje. Door de slechte toestand van de vondsten is het onmogelijk nauwer te gaan dateren dan Romeinse periode.

Dit bovenstaande graf illustreert goed hoe het begrafenisritueel er in de Romeinse periode uitzag. Het overheersende gebruik was de crematie, men verbrandde de overledene en deponeerde de resten samen met een deel van de brandstapel in een kuil. Soms werden bijgiften op de brandstapel gezet en kwamen deze zo ook terecht in het graf, in andere gevallen werden onverbrande objecten meegegeven. De mooiste vondsten komen echter uit nissen die men sporadisch in de wand of zelfs in de bodem van de kuil uitholde. Het gaat niet enkel om aardewerk, ook sierraden, munten en spijkers komen voor. Langs de Vaartstraat werden meerdere dergelijke 'brandrestengraven' aangetroffen.

Vlakbij spoor III.4 werd een zeer vergelijkbare structuur aangesneden, spoor III.6. Deze lag ongeveer 20m naar het oosten in vlak III. In tegenstelling tot het hierboven beschreven spoor is dit exemplaar eerder langwerpig rechthoekig met als afmetingen 1,3 bij 0,45m (Figuur 24). De vulling is opnieuw erg houtskoolrijk, en evenals in III.4 bevond er zich nog een houtsblok in. Er werden wat scherven opgemerkt, maar die zijn zo aangetast dat een vorm niet meer te achterhalen is. Belangrijker was de vondst van een metalen object, waarvan vermoed wordt dat het om brons gaat. Het zou een sierraad zoals een mantelspeld – ofwel fibula – kunnen zijn. De bewaarde diepte is ook van dit spoor erg beperkt : hoogstens 10cm.

Ook in vlak V – te situeren tussen vlak I en II – werden twee bij elkaar gelegen donkere verkleuringen geïnterpreteerd als (mogelijk) brandrestengraf. De eerste verkleuring was geen echt spoor meer, slechts een conglomeraat van verschillende molsgaten die erg houtskoolrijk van vulling waren. Het lijkt mogelijk dat deze molspijpen de plaats aanduiden waar er hogergelegen in de bodem ooit een erg houtskoolrijk spoor aanwezig was, en dat de vulling daarvan de molsgaten heeft opgevuld. De aanwezigheid van een echt brandrestengraf er zo'n 30m van verwijderd ondersteunt de hypothese dat het mogelijk eveneens om een dergelijke structuur zou gaan. Dit spoor was, net als het tweede brandrestengraf uit vlak III, langwerpig rechthoekig waarbij het 1,1m lang en 0,3m breed bleek te zijn. De vulling bevatte niets dan wat verbrande botsplinters en was ondiep bewaard.

Het mooiste exemplaar werd bijna op het eind van de campagne aangetroffen in een bijkomende sleuf gesitueerd in zone B. Spoor L.1 bevindt zich zo'n 30 tot 40m ten noorden van sporen III.4 en III.6. Dit spoor is rechthoekig en extreem goed bewaard. De structuur mat 1,4m bij 0,8m en had een diepte van ongeveer 0,4m onder het opgraafvlak (Figuur 25). De vulling was tweeledig : onderaan en langs de zijkanten bevond zich een dik houtskoolrijk pakket, terwijl zich bovenaan een zandige lens situeerde. Deze tweeledigheid is eenvoudig te verklaren. De oorspronkelijke vulling die erg houtskoolrijk is, wordt na een tijdje compacter door de drukkende krachten van de grond die erboven ligt, het is net deze zandige laag die dan de typische lens vormt in de spoorvulling. Helaas waren de vondsten minimaal, een spijker

– ook heel typisch in een brandrestengraf, wellicht afkomstig van de brandstapel – en twee kleine fragmenten aardewerk. Ook dit spoor is niet nauwer te dateren dan Romeinse periode.

De vondst van vijf brandrestengraven op de site Wielsbeke – Vaartstraat is belangrijk doch levert interpretatieve moeilijkheden op. Een eerste probleem is de concrete datering en de relatieve chronologie ten opzichte van de graven onderling, maar nog belangrijker ten opzichte van de nederzettingssporen. Geen van de erg schaarse vondsten heeft voor enig graf een meer nauwkeurige datering dan 'Romeins' opgeleverd. Aangezien dit een vijf eeuwen durende periode omvat, is dit natuurlijk niet echt werkbaar. De nederzettingssporen dateren uit de eerste eeuw voor en na Christus, dus is het niet zomaar mogelijk de graven aan de bewoning te koppelen. Indien ze wel uit dezelfde periode stammen is het natuurlijk een mooie illustratie hoe de dood binnen de levenssfeer werd gebracht en ervaren. Een tweede probleem is de lage verspreidingsgraad, vaak wordt verwacht dat begravingen in clusters voorkomen, zogenaamde grafvelden dus. In dit geval lijkt het eerder te gaan om veldgraven, een fenomeen dat meer en meer wordt aangetroffen, dankzij het recente grootschaligere onderzoek. Blijkbaar werden de Romeinse graven ook aangelegd midden in een veld of een nederzettingsareaal, waarbij deze site – onder voorbehoud van chronologische overeenstemming – een zeer mooi voorbeeld vormt.

IV.4. DE VOLMIDDELEEUWSE BEWONING

Tijdens een late fase in het veldonderzoek werd vlak VI opengelegd voor onderzoek. In het uiterste westen van dit vlak werden heel wat sporen opgemerkt die ogenschijnlijk jonger waren dan de laatijzertijd/vroegromeinse sporen (Figuur 26). Door de aanwezigheid van een aantal paalsporen die duidelijk op een rij lagen, werd besloten om het vlak in westelijke en noordelijke richting uit te breiden, met een volledig gebouwplattegrond als resultaat. De zone bestond duidelijk uit bewoningssporen die aan de hand van het aangetroffen aardewerk in de volle Middeleeuwen (10^e tot 12^e eeuw) kon gedateerd worden.

Het meest in het oog springende onderdeel van deze zone is het hogervermelde gebouwplattegrond (Figuur 27). Alhoewel er heel wat latere verstoringen hebben plaatsgevonden zoals drainagesleuven en grachten, werd de structuur toch opgemerkt. Het bestaat uit twee min of meer parallelle rijen van zes paalsporen die paarsgewijs zijn geplaatst, de totale lengte is 15m, terwijl de breedte langs westelijke kant 6m bedraagt is dat langs oostelijke kant slechts 5m, waardoor de plattegrond eerder trapeziumvormig is. De oriëntatie is WZW – ONO volgens de lengte-as. De constructie is éénschepig, wat wil zeggen dat de dakconstructie door de twee wanden werd gedragen. In de noordelijke lange zijde is er een aanduiding dat er mogelijk een opening of ingang aanwezig was. Op een plaats waar normaal gezien één paalspoor zou moeten zitten, analoog aan de zuidelijke zijde is deze ontduubeld en lichtelijk naar buiten toe geplaatst. De twee paalsporen laten een opening van ongeveer 1m.

Ten noorden van het gebouw situeren zich nog een aantal paalsporen, maar of deze behoren tot de oorspronkelijke structuur, een iets latere aanbouw of helemaal niets te maken hebben met de boerderij is niet geheel duidelijk. Voorlopig houden we het op die laatste stelling.

Alhoewel vondsten uit de paalvullingen erg schaars waren kunnen we van geluk spreken dat er toch één zeer karakteristiek scherfje zekerheid kan bieden over de datering (Figuur 29). Het fragment is een zogenaamd 'roodbeschilderd' of zoals het vroeger genoemd werd 'pingsdorf'-aardewerkfragment, dat te dateren valt van de 10e tot en met de 12e eeuw.

Gezien de grootte van het gebouw, 15 bij gemiddeld 5,5m, kunnen we veronderstellen dat het mogelijk om een hoofdgebouw gaat. Hoewel de rest van de nederzetting eveneens zou moeten worden onderzocht om deze hypothese te verzilveren, wordt er toch gemeend dit te mogen stellen zonder al te veel problemen. Nederzettingen uit de 10^e tot 12^e eeuw zijn in westelijk Vlaanderen niet erg goed gekend, dus vergelijken is moeilijk. Andere sites – verder naar het oosten – vertonen voor deze periode echter andere gebouwplattegronden. Verder onderzoek op andere sites en nieuwe vondsten kunnen in de toekomst mogelijk wel vergelijkingsmateriaal voorzien.

Vlakbij het gebouw ligt langs noordoostelijke zijde een ondiepe depressie, door mensen uitgegraven. De kuil is 12m breed en ten minste 11m lang. Het spoor loopt zeker door buiten het vlak in noordelijke richting, maar welke afmetingen het uiteindelijk aanneemt werd niet duidelijk in de aansluitende proefsleuven. De precieze betekenis blijkt onduidelijk, maar het materiaal dat er werd in aangetroffen duidt wel aan dat het om dezelfde periode gaat.

Iets meer naar het noordoosten begint een ondiepe gracht aan zijn omsluitende beweging. Ze vertoont aanvankelijk een NNW-ZZW verloop om dan na ongeveer 35m af te buigen naar een WZW-ONO oriëntering, parallel aan de ligging van het gebouw dus. Ter hoogte van de bocht van de gracht bevond zich een cluster van verschillende kuilen, een achttal in totaal. Dwars door deze zone loopt er nog een gracht die een aantal kuilen oversnijdt of die door een aantal kuilen oversneden wordt, door een recente drainagesleuf kon dat niet achterhaald worden. Aanvankelijk vertoont de gracht eveneens een min of meer parallelle oriëntatie als het gebouw, maar buigt ze opeens fel af naar het zuidoosten om na een zestal meter abrupt te stoppen. Het oorspronkelijk tracé, licht gebogen, vervolgt zijn weg wel in een minder breed greppeltje dat kon gevolgd worden over een totale lengte van een dertigtal meter, waaronder opnieuw een afbuiging naar het noordwesten. De onderbreking in het tracé is ongeveer 6m breed, het gaat hoogstwaarschijnlijk om een opening met inkomsysteem. Ook bij deze gracht was er net in de bocht een spoor aanwezig. De verkleuring was in tegenstelling tot de kuilencluster volledig geïsoleerd, en was ook groter. Het spoor was ongeveer rond van vorm met 2,2m als diameter. In dwarsdoorsnede vertoonde het een komvorm die ongeveer 1m diep ging. Wellicht gaat het om een waterkuil, bedoeld om bijvoorbeeld de watervoorziening van de akker of voor het vee te verzorgen.

Het is duidelijk dat deze twee systemen niet gelijktijdig kunnen zijn aangezien ze elkaar snijden. Beiden stammen volgens de aardewerkvondsten toch binnen dezelfde periode, wat een interessant probleem naar interpretatie vormt. Welk van de twee fases het eerst werd aangelegd was door verstoringen niet te achterhalen. Ook het koppelen van de ene of gene fase aan het gebouw is onmogelijk, aangezien er geen direct verband tussen bestaat; daarnaast zijn ook indirecte aanwijzingen zoals oriëntering vrij gelijklopend. Het kan zo zijn dat er een gebouw werd aangelegd met een omsluitend erfsysteem en dat het systeem herschikt

werd in een latere fase. De gebruiksduur van een dergelijk houten gebouw ligt wellicht tussen de 25 tot 75 jaar.

Concluderend kan gesteld worden dat ergens in de 10e tot 12e eeuw dit deel van het terrein in gebruik werd genomen, daarbij werd een éénschepige boerderij van 15m lang en 5 tot 6m breed, en twee chronologisch van elkaar te scheiden erfsystemen met bijhorende structuren zoals kuilen of een waterput geïnstalleerd. Het schaarse aardewerk bevatte redelijk wat importen uit het Rijnland die de datering toelieten.

IV.5. LATERE OCCUPATIES

Ook tijdens periodes volgend op de volle Middeleeuwen was de mens volop aanwezig op de site en dat heeft natuurlijk zijn sporen nagelaten. Het zijn voornamelijk grachten die deze periodes belichten. Een indrukwekkend systeem werd aangetroffen in het noord van het terrein. Minstens twee parallelle grachten van ongeveer 4m breed met talrijke tussenliggende grachten dateren uit de periode late of post-Middeleeuwen. Wellicht behoren de grachten toe aan een perceleringssysteem. Een van deze brede grachten werd gevolgd over een lengte van 65m met een speciaal daarvoor aangelegd vlak – VII – waarbij geconstateerd werd dat ze langs oostelijke zijde uitstulpingen vertoont die tot op heden nog niet verklaard zijn. Enkele verspreide kuilen in zone A stammen eveneens uit de late Middeleeuwen.

Een 18^e eeuwse gracht werd eveneens gedetecteerd op het terrein, ze oversneed de twee parallelle grachten van het laatmiddeleeuws systeem quasi haaks, en leverde wat dateerbare scherven op. Ook in het uiterste zuiden van het terrein werd een dergelijke gracht aangetroffen.

De recentste sporen waren resten van vergravingen, drainagesleuven en kuilen. Deze lieten vaak een erg diepe impact na op het bodemarchief. Recente vergravingen verstoorden zo menig proefsleuf in het noordelijk gedeelte.

V. Chronologische synthese

De resultaten van het onderzoek zijn vrij omvangrijk, waarbij tal van nieuwe elementen voor de regio aan het licht zijn gekomen. Hieronder zullen de meest in het oog springende vondsten nogmaals kort en kernachtig weergegeven worden.

De oudste vondsten dateren uit de Steentijden – ouder dan 2000 v.C. – waarbij een mooi artefact een fragment van een gepolijste Neolithische bijl van circa 5000 jaar oud werd ontdekt.

De eerste mensen die duidelijke sporen nalieten waren boeren die hier rond het jaar 0 in deze streken vertoefden, het gaat dus over de lokale bevolking die op de overgang van Late IJzertijd naar Vroeg Romeinse periode hier hun erven en akkers hadden. Het is niet verwonderlijk dat

deze site uitgekozen werd gezien de ligging vlakbij de oude Leie op een vruchtbaar zandleemplateau.

Concreet werden niet alleen twee verschillende fases van een perceleringssysteem aangetroffen maar ook duidelijke nederzettingssporen zoals een mogelijk hoofdgebouw van 15 bij 4,5m, enkele bijgebouwen, twee waterputten, een silo en verschillende kuilen. Bij die laatste categorie hoort ook de mogelijk oudste aangetroffen hutkom uit Vlaanderen, een ingegraven hut van 3,5 bij 3m die diende voor artisanale activiteiten zoals weven. Niet enkel sporen van bewoning uit de Romeinse periode werden onderzocht, eveneens werden een vijftal zogenaamde 'brandrestengraven' blootgelegd.

De volgende bewoners vestigden zich te Wielsbeke – Vaartstraat een dikke 1000 jaar later. Tijdens de Volle Middeleeuwen – ofwel 1000 tot 1200 n.C. – bouwde men er een éénschepig hoofdgebouw in hout en vakwerkbouw. Ook de rest van het erf, zoals de kuilen, erfgrachten en een waterkuil werd aangetroffen, alsook de percelering van het omliggende land.

VI. Belang van het onderzoek, toekomstperspectieven en besluit

Terwijl Wielsbeke voorheen een blinde vlek vormde op de archeologische kaarten, is door deze opgravingen aangetoond dat het archeologisch verleden van de streek rijker en gevarieerder is dan vaak wordt aangenomen. Tegelijkertijd werd een duidelijk signaal gegeven dat economische ontwikkeling en een duurzame zorg voor het archeologisch erfgoed perfect hand in hand kunnen gaan. De archeologische resultaten spreken voor zich.

De toekomst voor Wielsbeke – Vaartstraat is veelzijdig te noemen. Op vlak van verwerking dient nog heel wat te gebeuren om zo de finale wetenschappelijke synthese voor te stellen. Wanneer dit precies moet gebeuren is echter niet duidelijk aangezien het werk volledig in de vrije tijd van de projectarcheoloog moet gebeuren. Toch staat het vast dat deze verwerking binnen een aantal jaar zeker afgewerkt zal zijn, en zal uitgebreide publicatie in de vakbladen niet ontbreken. Alvoor dat gebeurt zal er wel al een en ander voor het grote publiek bekend gemaakt worden. Dit artikel is daar de start van, maar ook de aloude website – <http://users.telenet.be/johanhoorne/vaartstraat> – zal een grondige transformatie ondergaan en volledig upgedate worden binnen afzienbare tijd. De WVI vertoonde tot slot interesse om aan de oprit van de kleine bedrijvzone een infobord voor voorbijgangers te plaatsen.

Kijken we naar de site zelf dan mag ook de impact van de verworven gegevens voor de omliggende percelen niet onderschat worden. De niet onderzochte zone in de zuidoostelijke hoek van het terrein bevindt zich op het hoogstgelegen deel en word als het ware omringd door de belangrijke zones A en B, het is bijna zeker dat hier eveneens sporen vallen te verwachten. In een ideale situatie zou er voor infrastructuurwerken en bouwactiviteiten een grondig archeologisch onderzoek moeten plaatsgrijpen teneinde de sporen niet ongedocumenteerd verloren te laten gaan. Bij deze roep ik dan ook de eigenaar, de gemeente, maar ook geïnteresseerden en de heemkundige kring op, om de situatie in de gaten te houden en te pogen zorg te dragen voor ons gemeenschappelijk erfgoed. Voor bouwwerken tout court geldt hetzelfde binnen de gemeente Wielsbeke, er rest me dan ook te hopen dat dit onderzoek

een positieve precedent is gebleken. Met een relatief lage kostprijs tegenover het totale budget is er toch heel wat informatie te voorschijn getoverd, economische ontwikkeling kan in een perfecte band met een goede zorg voor het archeologisch patrimonium samengaan !

VII. Dankwoord

Dit onderzoek was niet mogelijk zonder de hulp van vele partners en personen, bij deze wens ik dan ook ieder van hen te bedanken. In eerste plaats ben ik de verschillende partners die de vruchtbare samenwerking mogelijk maakten erkentelijk : de gemeente Wielsbeke, de West-Vlaamse Intercommunale, het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed droegen elk hun steentje bij. Zonder de input van Sam De Decker (Afdeling Monumenten & Landschappen) zou dit project er nooit gekomen zijn, vandaar dan ook deze speciale vermelding. Ook voor de hulp tijdens de opgraving dank ik het personeel van de Universiteit Gent, de heemkundige kring 'Juliaan Claerhout' en de provincie West-Vlaanderen. Voor determinatie van het aardewerk was de hulp van Wim De Clercq onontbeerlijk. En tot slot wens ik de belangrijkste groep te vermelden : de vrijwilligers, zonder wie opgraven in Vlaanderen simpelweg onmogelijk zou zijn.

onderschriften figuren in te voegen in de tekst in de buurt van de aangegeven referentie, maar die laatste ook laten staan aub...

- Figuur 1 Ligging van het onderzoeksgebied tussen Wielsbeke en Ooigem geprojecteerd op een uittreksel van de topografische kaart
- Figuur 2 Detailkaart van de site tussen Ooigemstraat, Bontekoewegel en Vaartstraat
- Figuur 3 Afbakening van de verschillende zones na het proefonderzoek (enkel gearceerd : proefonderzoek; dubbel gearceerd : vlakdekkende opgraving)
- Figuur 4 Het uiteindelijke resultaat van het onderzoek, met de opgravingsvlakken en bijkomende proefsleuven
- Figuur 5 Terreinopname van een typische windval
- Figuur 6 Selectie van de aangetroffen fragmentjes vuursteen
- Figuur 7 Afslag in donkere silex van hoge kwaliteit
- Figuur 8 Hielfragment van een Neolithische gepolijste bijl
- Figuur 9 Zones A en B, de overgangperiode rond de jaartelling is donkergrijs ingekleurd
- Figuur 10 Detail van zone A (A-H : grachten; I-M : spiekers; N : palencluster; O : silo; P-Q : waterputten)
- Figuur 11 Bijna volledige pot aangetroffen in gracht B, typisch voor deze overgangsfase
- Figuur 12 Terreinopname van de dwarsdoorsnede van de kleine silo
- Figuur 13 Coupe waarop de glooiende insteek van waterput A vrij goed herkenbaar is
- Figuur 14 Vrijwilligers nemen waterput B onder handen
- Figuur 15 Verstoorde beschoeiing van waterput B
- Figuur 16 Detailgrondplan van vlak III, zone B
- Figuur 17 Zicht op de gelaagdheid van de brede grachten in zone B
- Figuur 18 Foto's van het kleine potje waarvan het profiel volledig reconstrueerbaar is
- Figuur 19 Hypothetische reconstructie van een mogelijk hoofdgebouw

- Figuur 20 De uitzonderlijke vondst van een vroeg-Romeinse hutkom
- Figuur 21 De rechthoekige kuil die mogelijk dienst deed als ondiepe voorraadkelder
- Figuur 22 Situering van de verschillende brandrestengraven
- Figuur 23 a & b : opnames van brandrestengraf III.4, op b zijn ook de houtblok van de brandstapel en het zwaar verbrande bord zichtbaar
- Figuur 24 Langwerpig rechthoekig spoor III.6
- Figuur 25 Het best bewaarde graf van de site, structuur L.1
- Figuur 26 Middeleeuwse periode, selectie uit grondplan zone A
- Figuur 27 Hoofdgebouw uit de 10e tot 12e eeuw
- Figuur 28 Roodbeschilderd aardewerk, links is het fragment uit een paalspoor horend bij het gebouw
- Figuur 29 Zicht op één kwadrant van de gecoupeerde waterkuil